

Vetenskapsrådet är ingen rättsinstans

Vetenskapsrådet har flera gånger framfört förslag om en bättre hantering av misstankar om oredlighet i forskningen. Enligt gällande ordning ligger dock ansvaret för att utreda sådana misstankar hos arbetsgivaren. Rådets expertgrupp för frågor om oredlighet har inga legala möjligheter till sanktioner.

I ett par artiklar i Läkartidningen har några forskare tagit upp en diskussion om hur misstankar om brott mot god vetenskaplig sed bör hanteras. Artiklarna har behandlat såväl allmänna som principiella frågor och konkreta fall.

Det finns all anledning att instämma med artikelförfattarna i uppfattningen att misstankar om oredlighet måste utredas liksom i deras önskemål om en oberoende instans för att hantera sådana fall. Några punkter som tas upp i artiklarna behöver dock förtydligas och tillrättaläggas.

Idag har vi i Sverige inte någon fristående instans som granskar misstankar om oredlighet i forskningen inom högskolan. Ansvaret för att låta utreda sådana misstankar ligger hos arbetsgivaren. Regeringen strök under detta i ett beslut i somras genom att i Högskoleförordningen föra in en föreskrift att universitet och högskolor alltid är skyldiga att utreda misstankar om oredlighet.

Vetenskapsrådet har flera gånger framfört förslag om en bättre ordning för hantering av misstankar om avvikel-

se från god vetenskaplig sed. År 2003 förde rådet fram ett förslag om att varje universitet eller högskola skulle inrätta en post som ombudsman för oredlighetsfrågor. Detta förslag fick dock inte stöd från högskolorna själva.

Rådet valde därför att i en skrivelse i april 2004 föreslå att regeringen skulle vidta åtgärder för att etablera en fristående instans som kan granska och bedöma misstankar om oredlighet. Den åtgärd som regeringen har vidtagit är det ovan nämnda förtydligandet av arbetsgivarens skyldighet att utreda misstankar om oredlighet.

I anslutning till den diskussion som föregick detta beslut har rådet och Sveriges universitets- och högskoleförbund, SUHF, inlett överläggningar om möjligheterna att gemensamt finna en lämplig process för hantering av misstankar om oredlighet. En utgångspunkt för rådets del har varit att en ny, fristående, instans bör kunna åta sig utredningar även från en bredare krets.

I avvaktan på en permanent lösning inrättade Vetenskapsrådet redan år 2002 en särskild grupp, expertgruppen för frågor om oredlighet i forskningen. Gruppen är informell i den meningen att rådet i sin instruktion inte har någon tillsynsfunktion och saknar därmed legala möjligheter till sanktioner.

Gruppens utlåtanden har således ingen rättsverkan, och dess arbetsformer kan inte jämföras med de handläggningsordningar som gäller för domstolar. Gruppen skall kunna biträda en arbetsgivare med utredning av misstankar om oredlighet.

För utredningarna anlitar gruppen särskilda sakkunniga inom det aktuella området. Dessa ingår dock inte som ledamöter i expertgruppen, vilken hittills slutbehandlat åtta fall.

Det följer av vad som sagts ovan att Vetenskapsrådet inte kan ta upp ärenden på eget initiativ, utan endast ifall arbetsgivaren begär detta. Vad expertgruppen gör är alltså en utredning som överlämnas till arbetsgivaren, som har att ta beslut om eventuella åtgärder. Vetens-

skapsrådet rekommenderar inte heller hur arbetsgivaren skall gå vidare med ärendet.

Utgångspunkten för den utredning som begärts av arbetsgivaren är att klarlägga om avvikelse från god vetenskaplig sed föreligger eller inte. Detta är ett vidare begrepp än forsknings-

fusk. En utgångspunkt är att en forskare skall kunna visa hur han/hon har arbetat och vad de resultat som redovisas bygger på. Vetenskapsrådet tar inte ställning till om uppsåt att bedra eller vilseleda föreligger eller inte.

När man överväger dessa frågor måste man göra noggrann åtskillnad mellan ansvar för att låta utreda ett ärende, själva utförandet av utredningen och eventuella sanktioner efter utredningen. Det är viktigt att utredningen kan genomföras på ett oberoende sätt. Detta förutsätter att den genomförs

av en instans eller av personer som inte har några bindningar till arbetsgivaren eller de personer som skall granskas.

I en av artiklarna har författarna också fört fram kritik mot Vetenskapsrådets – och Karolinska institutets – agerande i ett konkret ärende.

Denna kritik framförs i tämligen sväpande ordalag. Det är inte möjligt att här bemöta sådana oprecisa anklagelser. Det bör dock framhållas att det material som granskats är mycket omfattande.

Det innefattar en genomgång av publikationer och originaldata, både sådant som har funnits vid Karolinska institutet och sådant som har lämnats in av de berörda forskarna. De sakkunniga har också genomfört intervjuer med såväl den anmälda forskaren som ett antal andra forskare och personer som har varit delaktiga i arbetet och som ansetts väsentliga för utredningen.

Inför den angelägna diskussionen om framtida system för utredning av misstänkt oredlighet i forskning är det viktigt att villkoren och begränsningarna för oredlighetsgruppens arbete beskrivs korrekt.

■ *Potentiella bindningar eller jävsförhållanden: Inga uppgivna.*

»När man överväger dessa frågor måste man göra noggrann åtskillnad mellan ansvar för att låta utreda ett ärende, själva utförandet av utredningen och eventuella sanktioner efter utredningen.«

GUNNEL GUSTAFSSON
biträdande generaldirektör
gunnel.gustafsson@vr.se

JAN STÅLHAMMAR
administrativ chef;
båda vid Vetenskapsrådet